

De Heraut

voor de

Gereformeerde Kerken in Nederland.

Het nadrukken van den inhoud van dit blad is verboden overeenkomstig de Wet op het auteursrecht.

Dit blad wordt geregeld des Vrijdags aan de geabonneerden verzonden.
Bijdragen van medewerkers, ingezonden stukken en alles wat verder den inhoud van dit blad betreft, te adresseren aan de REDACTIE. Abonnementen en Advertentiën aan de ADMINISTRATIE. Bureau: Warmoesstraat 98, te Amsterdam.
Inzendingen, die later dan Donderdag 's namiddags te 12 uur worden ontvangen, kunnen voor het nummer van die week niet meer in aanmerking komen.

Zondag 25 April 1915. N°. 1944.

Abonnementen: franco aan huis, per drie maanden f 1.20, voor België per jaar f 5.30 bij vooruitbetaling, voor het verdere buitenland en Ned.-Indië per jaar f 6 bij vooruitbetaling. Afzonderlijke nummers f —.10. Abonnementen worden aangegaan door het Bureau te Amsterdam, Boekhandelaars, Postdirecteuren enz.
Advertentiën: van 1 tot 6 regels f 1.20, voor elke regel meer f —.20. Aanvragen en vermelding van lieftelijken f —.12 per regel.

Van de Voleinding.

CLXVIII.

VIJFDE REEKS.

XXX.

En die koning zal doen naar zijn welgevallen, en hij zal zich verheffen en groot maken boven allen god, en hij zal tegen den God der goden wonderlijke dingen spreken; en hij zal voorspoedig zijn, tot dat de gramschap voleind zij, want het is vastelijk besloten, het zal geschieden. Dan. 11: 36.

Het Joodsche volk heeft alzoo na zijn terugkeer uit de ballingschap een godsdienstige opvatting gehuldigd, die allengs meer afweek van de Openbaringsreligie waarin Israels oorspronkelijke kracht lag, en is daardoor ten slotte lijnrecht tegenover de geestelijke openbaring komen te staan, ja, geëindigd met tegenover den Christus, toen hij verscheen, de meest volstrekte tegenstelling te bepleiten, en deze anti these op Golgotha in het Kruis van den Man van smarten te bezegelen. In Christus' dood komt op de meest besliste wijze uit, hoe de gevallen mensch onmachtig is aan zijn Goddelijke roeping te beantwoorden, en hoe alleen door de offerande van Christus de Verzoening met God en alzoo het nieuwe, d.i. eeuwige, leven bereikbaar is. Het Jodendom daarentegen ging uit van de aandrif, om den gevallen mensch zelf, tot in het stiptste en allernauwkeurigste, de Goddelijke Wet te laten volbrengen. Een zelfbedrog dat uiteraard alle behoeften aan Verzoening uitsloot. De Messiaansche lijn, die in de Profetie was voorgebeeld, sloot 't Jodendom daardoor af, en het zocht nu de bevrediging der Messiaansche verwachting eeniglijk in een Messias uit de Joden zelf, die met wapengeweld de volken zou onderwerpen, om alzoo het Jodendom ter overwinning te leiden. Daarom kon het niet anders, of dat Jodendom moest met den Messias, die naar Gods raad, in Bethlehem verscheen, in rechtstreeksche botsing geraken. Heel Jezus optreden, vooral in Judea, en in nog enger zin te Jeruzalem, toont dan ook, hoe 't aanstonds in het ziele U, en in het daarop gevolgde Kruis, tot principieele botsing tusschen den Messias en de Joden gekomen is. Dat hing niet aan den persoon van Judas, noch aan den persoon van Caiaphas, maar was rechtstreeks een noodzakelijk uitvloeisel van den geest, die in 't Jodendom allengs gegreijpt was, en die lijnrecht tegen den geest van het Evangelie kwam over te staan. Hoe schijnbaar hard Jezus' strafredenen tegen de Pharizeers dan ook mogen geweest zijn, toen eenmaal de geest van het Evangelie rechtstreeks met den geest der toenmalige Joden in aanraking kwam, ontbrak alle brug die van het ene naar het andere standpunt een overgang mogelijk had kunnen maken. Jezus was voor de toenmalige Joden een ondragelijke figuur, in zover hij de hoogste pretentie maakte op het bezitten van de geopenbaarde waarheid, en toch keer op keer, zoo met name op den Sabbath, zich op een wijze aanstelde, die in het oog der Pharizeers, niet alleen niet prijzenswaardig, maar beslist zondig was. Daarbij ging het nu om de schare. De Christus van zijn kant pogde de schare vrij te maken van den onheiligen vormendienst, dien het Pharizeïsme steeds straffer en strenger poogde in te voeren en op alle manier door te zetten, en de Pharizeers van hun kant konden het niet anders inzien, of ook de schare moest in hun vorm- en letterdienst geheel ingaan, zoo het Messiaansche heil ooit haar deel worden.

Maar al kan hierop niet genoeg nadruk gelegd, omdat alleen zóó de juiste verhouding tusschen het optreden van den Christus en de positie der toenmaals toonaangevende en leidende Joden begrepen wordt, toch behoort dit ons 't oog niet te doen sluiten voor de op zich zelf alleszins lofwaaardige drijfveren, die in het toenmalige Jodendom nog naverkten. Dit betere element komt vooral uit, zoo men op de dagen van de Makkabeers teruggaat, toen het Pharizeïsme wel reeds aan het opkomen was, maar toch nog niet geheel den geest van het Jodendom vergiftigd had. En al blijkt nu uit de Evangelien zeer duidelijk, dat in Jezus' dagen dat goede element op zeer droeve wijze was ingekrompen, en de valsche schijn-religie steeds meer meester werd op het publieke terrein, toch leeft men een onjuist oordeel, zoo men toegeeft aan de neiging om in dat Pharizeïsme, zelfs in Jesus dagen, niets, wat ook, dan uiting van een demonischen geest te willen zien. Reeds dit trekt aan, dat

van meet af bij de strenge Joden de religie geen bijzaak van het leven was, maar in heel het leven op den voorgrond stond. Vooral de lieden der wereld zijn er steeds op uit om den vromen kring van huichelaars en geveindheid te betichten, en juist door dit smalen op dezen strengen religie-ijver hun eigen onverschilligheid op godsdienstig standpunt te rechtvaardigen. Nu nog is niets gewoner, dan in kringen, die 't liefst met de religie niet te nauw nemen, zulk afgeven op den letterdienst en op de schijn-heilichheid der zich vroom aanstellende burgers, in allerlei toonaard te hooren uitgalmen. Nooit en nergens heeft in stad of dorp ooit godsdienstige levensernst geheerscht, of in kroegen en gelagzalen was 't schier vaste gewoonte den spot te drijven met het gebed en den lofzang, en het kerkgang en het zich houden aan den vollen zin der confessie te bespotten. En zonder nu in 't minst wat in vormendienst verstijfde te willen verschoonen, spreekt 't toch wel vanzelf, dat alle teederder Godsvereering steeds op alle manier te kort zal schieten, en aanleiding tot belaching kan geven, zonder dat daarom het gebrekkige van den vorm recht geeft alle edeler element in zulk een te kort schietende vroomheid voorbij te zien. En zoo nu was het ook in het toen afgaande Jodendom. Het uitgangspunt dat het koos, deugde niet. De lijn waarlangs het zich bewoog, was verkeerd. Het kon niet anders of een aldus zich aanstellende vroomheid moest ten slotte op vertreding van alle waarachtige Gods-vrucht uitloopen. Maar ook al erkent men dit zonder aarzeling, toch mag ons dit nooit verleiden, om het heilige element dat in en onder dat alles naverkte, voorbij te zien. Al aanstonds springt het in het oog, hoe 't Jodendom van na de ballingschap radical met alle afgoderij, en wel in 't bijzonder met den Baal, gebroken heeft. Evenzoo strekte het den Joden na de ballingschap tot eere, dat zij de heilige openbaring die van Mozes af aan Israël was ten deel gevallen, ook in het volksleven krachtig op den voorgrond stelden. En bovenal wekt het ongedwongen onze bewondering, als de historie ons verhaalt, hoe de nobelsten onder de Joden van die dagen, er willig hun leven voor ten offer brachten, om de eere van Jehovah hoog te houden, en Hem met algeheele toewijding te verheerlijken. Zelfs de steeds talrijke groepen van bedevaartsgangers toonden, bij de slechte reiskomforten en hoogst gebrekkige verkeersmiddelen der dagen, door wat hoogen ernst de Joden destijds in het heilige bezield werden. En niet minder strekte hun zich laten slachten op den Sabbath, uit beslist onwil om op den Sabbath het zwaard te trekken, ten bewijze voor de oprechtheid waarmee ze het wettisch standpunt aanvaard hadden. Liever dan den Sabbath te schenden, door op den Sabbath slag te leveren, lieten ze zich wegmaaien door het vijandelijk zwaard.

Antiochus Epiphanes heeft door zijn stelselmatige vervolging aan de Joden in Palestina destijds de doodelijke kans geboden, om de eere van het geestelijk monotheïsme tegenover het polytheïstisch Paganisme hoog te houden. Na Alexander's sterven was zijn onmetelijk rijk uiteengevallen. Een deel der Joden zocht toen in Egypte een toevlucht, maar Palestina en in Palestina Jeruzalem met den tempel des Heeren, kwam onder de heerschappij der Syrische Seleuciden. Jeruzalem werd aan Damascus onderworpen, en nu was met name in dat Syrische deel van Azië de vergoding van den Vorst des lands schier inheemsch geworden. Reeds in Babylon was die booze gedachte doorgedrongen, en Daniël verhaalt er ons van, maar vooral toch in de derde en tweede eeuw vóór Christus heeft deze onzinnige gedachte zich steeds meer ingang weten te verschaffen. Men weet, hoe ze ten slotte zelfs in het Keizerlijk Rome ingang vond, en hoe tal en tal van Christenen den martelaarsdood tegengingen, alleen door hun weigeren om den wierook voor het beeld van den Keizer te ontsteken. Dat deze gedachte vooral in het Oosten was opgekomen, bevreemdt niet. Onder het veelgodendom heerscht steeds zekere vrijheid van religie. Waar meerdere tempels en kapellen in eenzelfde stad de deuren ontsloten voor de scharen die den afgod kwamen aanbidden, die in elk van deze tempels onderscheidenlijk aanbeden en bewierookt werd, kon van eenheid van belijdenis en eeredienst geen sprake zijn. Wel was er in elk land, en veelal ook in de onderscheidene gewesten, een bepaalde afgod, wiens dienst uit historische oorzaken op den voorgrond trad, en ook waren er wel steeds enkele afgoden, die schier in alle steden hun

altaar hadden, maar eenheid van religie en eenheid van eeredienst gelijk de Mahomedanen die gekend hebben, vond men onder de Heidenen meestal niet. Zelfs kan niet gezegd, dat de dienst der afgoden zich splitste naar de inderling van geslachten en families. Wel gold ook hier zekere traditie, zoodat schier elke familie gemeenlijk den afgod eerde, wien de vaderen en voorvaders zich hadden toegewijd, maar toch was het volstrekt niet ongewoon, dat eenzelfde persoon meerdere afgoden diende, zoo b.v. naar zijn beroep of naar zijn gelegenheden. Er was een afgod voor den geleerde, een afgod voor den man der kunst, een afgod voor de drijvers van koophandel en scheepvaart, voor de verre reizigers, voor militairen, voor amoureuze ontmoetingen, en zoo veel meer; en juist deze veelheid der afgoden bracht van zelf teweeg, dat schier allewegen een verheid van eeredienst, die van 't zelf vrijheid van vereering met zich bracht, ingang vond. Juist die veelheid echter leidde er nu van zelf toe, om toch anderszins op zekere eenheid in het religieuze bedacht te zijn, en deze eenheid zocht men toen ten leste in de vereering van den Vorst als goddelijk persoon.

Dit kon op dit standpunt nauwelijks anders. Naar gelang de Rijken zich uitbreidden en machtiger in omvang werden, nam steeds het gevaar toe, dat het Rijk uiteenviel in deelen, en dat juist het verschil van eeredienst deze splitsing en deeling in de hand zou werken. Vandaar toen de verleidelijke gedachte, om alle deze deelen meer vastheid in saamgebondenheid te geven, door een enkelen eeredienst voor alle onderdanen verplichtend te stellen. Zoo bleef men dan vrij, en kon iedereen zijn eigen afgod eeren, maar één afgod moest aan alle man in het rijk gemeen zijn, en aan diens dienst moest elke onderdaan zich vrijwillig toewijden. Daar nu vooral in de machtige Rijken, die telkens opkwamen, de Vorst van het land het grootste middenpunt was, waarom 't al zich met verschil van straallengte bewoog, lag 't voor de hand, dat men ten slotte dien Vorst zelf vergoddelijkt, en 't zij reeds bij zijn leven, 't zij na zijn sterven, hem altaardienst bewees.

Doch juist hier stond 't Jodendom nu lijnrecht tegenover. Aan de gewone afgoden kon nog een schijn van Goddelijkheid gegeven worden, zoodat ten slotte velen ook in Palestina het verschil tusschen Baal en Jehovah niet inzagen, en waanden in Baals tempel toch den God te vereeren die de vaderen uit Egypte bevrijd had. Maar nu het er ten slotte toe kwam, dat men een mensch als zoodanig Goddelijk eere ging bieden, kon 't niet anders of 't geestelijk element in de religie der Joden en het monotheïstisch karakter van hun religie, moest met een aldus zich ontplooiend Paganisme in onverzoonlijken strijd geraken. De twee uitersten stonden hier principieel tegenover elkander. Voor de Joden zelfs elk beeld in den eeredienst uitgesloten, en de mensch voor Jehovah in het stof neergeworpen, en daartegenover nu het Heidendom, dat, niet meer tevreden met gewone afgoderij, om aan het Rijksbewind bovenaardsche kracht bij te zetten, de Goddelijke vereering van den Vorst als mensch ging vragen. Antiochus II nam zelfs den bijnaam van Theos, d.i. van God, aan. Juist hierdoor kwam de grondtegenstelling tusschen het Paganisme en het Israelitisme steeds klaarder voor der Joden bewustzijn te staan, en begon ook omgekeerd de geestelijke religie der Joden voor de Heidenwereld een steeds meer verdaacht en bedenkelijk karakter aan te nemen. Die machtige gedachte, dat de Joden slechts één God eerden en aan alle andere afgoden alle Goddelijke eere betwisten, en daarbij de tweede belijdenis, dat die éne God onzienlijk en zelfs 't afbeelden van dien God streng verboden was, begon steeds duidelijker in het oog der Heidenische vorsten en priesters een beleeging te worden, die ze niet langer dulden konden. En hoe onherroepelijk ook het oordeel van den Christus over de Pharizeers en Schriftgeleerden geweest zij, en zijn moer, toch mag in niets te kort worden gedaan aan de bewondering die steeds ook van Christelijke zijde aan de Joden uit de derde en tweede eeuw vóór Christus gewijd is voor de onverzettelijkheid en de niets ontziende opoffering, waarmee destijds tegen het Paganisme de eenheid, de volstrekte geestelijkheid en de onzienlijkheid Gods, ten koste van goed en bloed, door de Joden verdedigd is.

Het ging toen hard tegen hard. Niet Israël, maar dat booze monotheïsme in de Israëlieten moest en zou worden uitgeroeid. De

Seleuciden duldten dit monotheïsme niet, omdat het hun Rijksidee omverwierp; de priesters van Damascus woedden er tegen, omdat het een negatie van hun eigen waardigheid inhield; en de wijsgeeren en vrienden der Hellenistische cultuur spuwden er vuur en vlam tegen, omdat het hun ontwikkeling, veroordeelde als leugenachtig en den mensch onwaardig. Van meet af gaf 't dan ook tusschen Damascus en Jeruzalem teregend twist, maar toch eerst onder Antiochus den IVe, die in 175 koning werd, en in 164 stierf, bereikte deze niets ontziende Paganistische dwingelandij haar hoogtepunt, en het is tegen dezen Antiochus Epiphanes dat Matathias, en meer nog diens zoon Judas, uit het geslacht der Makkabeers, of wel van de Hasmonieers, den heiligen volksoorlog organiseerden. Met opzet poogden de Syriërs te Jeruzalem al wat den Joden heilig was te ontheiligen. Van uit Damascus griede men de Joden slag op slag door de brutaalste aantasting van der Joden heiligen eeredienst. Men ontzag ten slotte niets meer. En het bleef niet bij daden van Godslastering, maar ten slotte werd ook het Syrische leger op Palestina afgezonden. Het fort in de hoofdstad hielden de Syriërs reeds van voorlang bezet, maar nu werd ook het leger er op uitgezonden, om de guerilla van de vrije mannen in het land zelf te onderdrukken. Die Joodsche guerillabenden stonden onder aanvoering van nobele mannen, meest van priesterlijken huize, diemet zeldzaam talent de harde worsteling met de Syrische troepen hebben volgehouden. En ten slotte is zelfs zulk een verkracht, zulk een geloofsmoed, en zulk een onweerstaanbare dapperheid door deze Priester-vorsten uit de Hasmonieers ontplooid, dat men te Damascus den strijd op moest geven, en dat de nazaten van Matathias tot aan de opkomst van het Idumeesche huis van Herodes, te Jeruzalem in priesterlijke en vorstelijke eere gehuldigd zijn.

Toch kan daarom niet gezegd, dat de Vorsten uit het huis van de Hasmonieers op hun oorspronkelijk standpunt volhard hebben. Wonderen hebben ze verricht zoolang het er op aankwam, om, door hun guerilla-oorlog in de bergen en in de bosschen, voor de rechten en de vrijheden van het Joodsche volk den strijd aan te binden, maar reeds in 135 onder Johannes Hyrkanus viel een zwenking in de geestesrichting der Makkabeers niet langer te ontkennen. Zonder aarzeling hadden ze zich in hun eersten aanloop bij de Pharizeers aangesloten, en zich aangesloten bij het vrome volk in Judea, uit Galilea en van het Over-Jordaanse, maar sedert ze na volbrachten strijd binnen Jeruzalem tot eere kwamen, en de priesterlijke eere met de vorstelijke waardigheid verbinden konden, veranderde hun gezindheid, scheidden ze zich van het volk al meer af, en bleken ze telkens, als aenz op bezit van macht en grootheid, meer tot het Sadduceïsme over te hellen.

Deze zwenking van de Makkabeers of Hammonieers vervalschte toen geheel den toestand onder de Joden. Hun eens zo heroek geslacht was tegen de Syriërs in het veld getreden, om tegen de Hellenische cultuur den Joodschen eenvoud, en tegen over den wereldzin het geestelijke karakter van Abraham's nazaat te verdedigen. Maar nu sloegen ze zelf om, begonnen zeven in de Griekse cultuur steeds meer smaak te krijgen, en toonden keer op keer, hoe macht en vorstelijke eer hun veel meer ter harte ging, dan de geestelijke eer van het Joodsche volk. Aristobulus I, die Johannes Hyrkanus in 105 v. Chr. opvolgde, regeerde slechts één jaar, maar maakte toch daardoor naam dat hij het zelf andorst om den titel van Koning aan te nemen, doch reeds onder zijn kleindochter Alexandra begon het dit nu vorstelijke gezin tegen te loopen. Zij regeerde van 78—69, maar stond al spoedig tegenover een poging van het Pharizeïsme om weer den alouden geest van Matathias te doen herleven. Steeds meer ergerde het geloovige volk er zich aan, dat de Priesterforsten, die eens in warmen geloofsijver het land van de onderdrukking der Seleuciden hadden weten te bevrijden, nu zelve mededen met de toch eigenlijk Paganistische geestesrichting die in de Griekse cultuur het Joodsche volk van zijn eigen zelfstandig karakter zocht te berooven. Er kwam verzet en opstand van alle zijden. De tegenstelling tusschen hetgeen de Makkabeers oorspronkelijk hadden bedoeld, en wat er nu uit hen geworden was, sprak te kras. Het kon geen vrede blijven. Maar toen helaas toonde niets zozeer als juist dit verzet van het Pharizeïsme tegen Alexandra's hof, hoe droef het Pharizeïsme zelf in deze kleine eeuw van zijn oorspronkelijk heilig bedoelen was afgegleeden. Wat in het eerste verzet tegen de Seleuciden, nog lang vóór Antiochus Epiphanes, tot reactie had geleid, was nog

bezielende nawerking van den oud-Israelitischen geest geweest. Sinds echter was, toen de vervolging ophield, de geestelijke richting onder het volk zelf verzwaakt. De vormendienst begon toen reeds sterk het geestelijk leven te drukken. De schijn kwam voor het wezen in de plaats. De Schriftgeleerden traden reeds meer dan de helden op den voorgrond. En toen dan ook onder Alexandra nog een poging gewaagd werd om den geest der vaderen weer den toon in het volksleven te doen aangeven, liep deze burgerstrijd, reeds na korte vorsteling, op al te bittere teleurstelling uit. Nieuwe heerschers waren reeds naderende, die ook Palestina onder den scepter van Rome zouden brengen, en de Idumeesche vorsten, onder wie Herodes vooraan stond, waren reeds uit het Zuiden komen opdagen, om de Maccabeesche vorsten voorgoed te doen tuimelen.

Op de bijzonderheden van dezen ondergang kan hier niet nader ingegaan. Waar 't voor ons op aankomt, is slechts, te doen inzien, hoe 't Jodendom, dat uit de ballingschap nog met heilige bezieling terugkeerde, reeds kort daarna zijn geestelijke aandrif liet verflauwen, naar het uitwendige in den vorm oversloeg, en wel nog aanvankelijk in staat bleek tot een krachtig verzet tegen de ontheilgung van den heiligen vorm, maar steeds meer zich verloor, eensdeels in een wereldsch meegaan met het Hellenisme in de Sadduceesche kringen, en voor het overige door een verstijven in strakke vormenweelde, en alzoo geheel onder de geestesbeheersing van de Schriftgeleerden kwam. Met de Essonens of Essaeers behoeft hierbij niet gerekend te worden. Veler voorstelling alsof de Essaeers een derde politieke groep van betekenis waren, die naast de Pharizeers en Sadduceers optrad, berust op geheel onjuiste gegevens. Philo en Flavius Josephus schatten hun aantal slechts op 4000 personen voor het gansche land. En te minder kon van deze Essaeers invloed op 't volk in 't land uitgaan, daar ze een gesloten orde vormden, die een geheime wijze van vereeniging en saamleven had, en veeleer op één lijn is te stellen met de kloosterorden die in Indië en andere deelen van Azië steeds inheemsch zijn geweest. Zooloos zelfs sloten deze weinige monniken zich in hun orde op, dat ze in drie graden uiteenvielen, van de strengste, de strengere en de minst strenge levensregelen, en dat zelfs de leden die tot de laagste orde behoorden, niets mochten afweten van wat onder de twee hoogere orden verhandeld werd. Men verliest anderszins toch ook weer zijn juistheid van blik op de bestaande toestanden van die dagen, zoo men deze Essaeers geheel buiten rekening laat. Vooral zie men er niet in een geheimen kring van mystieke bedoeling. Zelfs met de mystieke vereenigingen die Griekenland destijds hoog hield, mogen de Essaeers niet vergeleken worden. Ze vormden een geheel op zich zelf staand groepje van zeloten, die voor de optreding van het Christendom in Palestina in geen enkel opzicht meetelden. Het bleef staan tusschen Pharizeers en Sadduceers. En toen nu de Syrische macht allengs onderging en de macht van Rome zich in Voor-Azië almeer deed gelden, zijn 't de Pharizeers en Sadduceers beiden geweest, die ten slotte niet veiliger waanden te kunnen gaan, dan door de Romeinsche legioenen half in te halen.

Nu waren de Romeinen kolonie-stichters van eerste orde. Waar mededingers opdoken, gelijk in Carthago, verzetten ze zich met alle macht, en was het Carthago delendo, d.i. Carthago moet vernietigd worden, de korte samenvatting van hun politieke wijsheid. Het stond dan ook vast dat Carthago verdwijnen zou. Maar voor het overige stelden de Romeinen er prijs op, zich zoo min mogelijk met het nationale, sociale en familieleven van de aan hen onderworpen volken in te laten. De Romeinsche koloniale methode kent men het best uit die der Engelschen. Transvaal was voor hen 't Carthago, maar voor het overige laten ze in Indië, en lieten ze voor kort nog in Egypte, de volken vrij huishouden. Gibbon heeft in zijn *The fall and decline of the Roman Empire* de feiten van het Romeinsche bewind scherp gegist, en die feiten meed Engeland liefst, en in groote trekken mag dan ook gezegd, dat Engeland juist zoo met het heilige land zou gehandeld hebben, als de Romeinen het in hun tijd deden. Gevoel van dit optreden der Romeinen was toen, dat al spoedig de Makkabeesche vorsten hun prestige moesten inboeten. Ze namen aldoor af in betekenis, en van dit dalen van den horizon der Makkabeers is toen handig, en met gedoogen van Rome, gebruik gemaakt door het geslacht van Herodes den Grooten.

Herodes' familie behoorde tot het geslacht van Esau, en de Edomieten of Idumeërs, die sinds de besnijdenis hadden aangenomen en ten volle tot het Jodendom waren overgegaan, leverden in Herodes' familie een reeks van vorsten, die sluw en slim in Jeruzalem wisten binnen te dringen, door politieke zin hun invloed wisten uit te breiden, en onder Herodes den Groote (40-4) een koninklijke macht wisten te ontploffen, die boven Davids macht uitging. Schier al wat Jood was bond hij weer in nationale eenheid saam. Hij deed pracht en weelde in alle streken van Palestina ontluiken. En tenslotte wist hij een fonkelnieuw tempel te bouwen, die in schittering Salomo's tempel nabijkam. Het was deze tempel, waarvan Jezus het ontzettend noodlot profeteerde, toen hij zeide dat geen steen op den anderen zou gelaten worden. Aldus was de gesteldheid der dingen in het heilige land in de jaren waarin 't heilige kindeke van Maria, en in dat kindeke de waarachtige Messias, stond geboren te worden. Het was onder keizer Augustus, toen Cyrenius over Syrië stadhouder was. Zoo beschreef Lukas het, omdat hij in hoofdzake voor Romeinen schreef. Maar in het heilige land scheen 't alles stil en rustig voort te leven. Aan de Romeinen was de opperheerschappij, maar het Joodsche volk leefde onder eigen vorsten. De Pharizeeën zetten hun noodlottig proces voort om het geestelijk element uit het officiële leven geheel te bannen en het almeer onder de strenge en doodende tucht van den wetsover te brengen, terwijl daarnaast de wereldschegezinde priesterorde in het Sanhedrin Sadduceïsch afzwakte. Slecht één mogelijkheid van aansluiting bleef er ten slotte nog voor den Zoon des menschen over. Die aansluiting was niet mogelijk met de Romeinse macht, en al evenmin met de Pharizeeën of Sadduceeën. Aansluiting voor Jezus was alleen te vinden onder het geloovige landvolk, dat nog onder de inspiratie van de aloude profetie voortleefde, en de komst van den Messias verbeelde. Dat volk heeft de Christus toen 't meest nog in Galilea gevonden, ten deele ook in het Over-Jordaanse, het minst in Judea, en het allerminst in Jeruzalem. En toch heeft Jezus, tot aan zijn hemelvaart toe, zich tot deze aansluiting bepaald. Het verloren volk van Israël was de akker waarin hij het zaad des Evangelies uitstrooide, en het is uit deze groep in 't heilige land, dat onze Heiland zijn discipelen, straks zijn apostelen, riep.

Dr. A. K.

„Indien gij naar Mij bragen zult met uw gansche hart.“

En gij zult Mij zoeken en vinden, wanneer gij naar Mij zult vragen met uw gansche hart.
Jer. 29: 13.

Dorst naar God is aan het vrouwe, Godvreesende volk niet vreemd. Voelt de ziel dat ze weer verder van haar God is afgedaald, dan mist ze den innerlijken vrede. Dan heeft ze zalige rust noch duur. En dan herwint ze haar vrede en haar kalmte niet, tenzij ze ontwaart mag, dat Gods zalige nabijheid weer haar deel werd. Psalm 42 is en blijft de ademtucht van het Godzoekend gemoed.

Gaat nu de ziel in zulk een geheiligde stemming verkeeren, dan geeft de Heere door zijn profetie Jeremia op zulk teeder liefdevol 't dit ten bescheid: „Gij zult Mij zoeken, en ook vinden, indien gij naar Mij bragen zult met uw gansche hart.“

Dit 't oeroep van uw God lukt uit en verleidt u, om 't dan nu ook te beproeven, of ge uw Vader in de hemelen niet meer beensidig nabij kunt komen, maar worit tegelijk zoo licht voor wie oprecht in zijn omgang met zijn God is, iets dat u bijna zou doen vertwijfelen.

God te zoeken „met uw gansche hart“ is iets, dat voor ons, in zonde geboren, hier op aarde, bijna niet bereikbaar is.

Versta dit niet verkeerd. Het zou een miskennen van allen teederder Godsdienst zijn, indien men staande hield, dat er in 't leven van Gods kind niet schier Goddelijk heerlijke oogenblikken konden voorkomen, waarvan hij naar waarheid belijden kon, dat heel zijn hart naar zijn God drong en in zijn God opging. Zelfs zouden we ons niet kunnen voorstellen, hoe er ook maar één kind van God kon zijn, dat niet ook zelf in eigen zielworsteling wel eens zulk een volzallig oogenblik van Gods teederste nabijheid gekend heeft.

Maar natuurlijk, het soms doorleefd hebben van zulk een schier hemels oogenblik geeft in 't minst nog niet, wat de Heere ons door Jeremia hier kond deed. In dat aangrijpende woord, dat de profet ons bukte, is toch geen sprake van een korte, snel weer voorbijgaande verduiking, maar veeleer van een gestadig en bestendig leven en zich bewegen in zijn God. Er is hier profetie van een zoeken van God, niet om Hem jingels weer te verlaten, maar van een Hem zoeken en vinden, om dorpelwachter in zijn heilige Tente te blijven, en van den morgen tot den avond, ja zelfs in den slaap, die ons de kracht komt vernieuwen, met onzen God te verkeeren en zijn zalige nabijheid te genieten. En zoo nu verstaan, mag niet anders beleden, dan dat zulk een gestadig, met 't gansche hart, naar zijn God vragen, voor wie hier op aarde nog den pelgrimstocht volbrengt, niet is weggelegd.

Ge moogt 't een verrakkelijk gedachte vinden, op zoo onafgebroken voet, in Gods zalige gemeenschap te zijn opgenomen, maar raadpleeg uw eigen zielervaring, en ge zult 't zelf belijden: uw leven voor God beantwoordt aan dien eisch niet.

De korte oogenblikken, die ge u in het gebed en in uw smeeking verliest, zijn dan nog de beste. Te veel mag ook hierin niet geroemd worden. Wie zich afvraagt hoeveel kwartieren op 't eemaal hij gemeenlijk in den gebede voor zijn God verkeert, vindt nauwelijks de helft van een enkel uur. Niet alsof de soliditeit van 't gebed in de laatste school, maar vergeet toch niet, dat er van Jezus geschreven staat, dat hij „den ganschen nacht in 't gebed was“ (Luc. 6: 12). Zeker, 't saambidden moet kort zijn, maar er is toch een

heel ander bidden als ge alleen met uw God zijt. En hierbij blijft 't niet. Gaat ge toch na, wat indruk veelal ons bidden naakt, dan laat ook die indruk u zoo tegen. Zoo heeft men niet gebeden, en nauwelijks is 't Amen over de lippen, of er is van God vaak geen sprake meer, en 't valt alles, zonder tusschenpoelen zelfs, terug in 't gewone gesprek. Nu kan dit veelal niet anders. Men kan niet na elk gebed over den Heere blijven naspoken. Maar 't feit ligt er dan toch toe, dat ons bidden, vooral ons saambidden, vaak weinig anders is dan een korte geping in ons drukke leven. Even, heel even, uit de dingen der wereld met uw gedachten uit, en een kort oogenblik uw God te woord staan. En dan weer met 't Amen de ziel van uw God af, en op nieuw met uw gedachten de wereld in. Zoo niets van 't God liefhebben met heel uw ziel en heel uw verstand.

Zelfs in het behoeven, als het gebed zich iets verlegt, en men samenkwam met het doel om zijn God te aanbidden, is 't een zeldzaamheid, als niet onder zulk langer bidden de gedachte een enkel maal afdoet, onze ziel tot zelfbeschaming. Dat 't nu bij 't jonge kind zoo is, komt uit zijn natuur op, en dat de nog niet geheel overbrachte ziel telkens met zulk een afleiding heeft te worstelen, zou men verstaan. Maar 't droeve feit is, dat ook Gods ingeleide kinderen te vaak bekeken moeten, dat het afdoen van de ziel van hun God, zelfs onder het gebed, ook voor hen een niet onbekende zonde is.

Op het zoeken komt 't aan. De Heere zegt: Wie mij zoekt, zal mij vinden. Zoeken nu verstaand een begeerte om te bezitten. Zoeken is de erkenning dat men iets behoort te bezitten, maar kwijt raakte. En zoeken is dan ook niet een zich inspannen met alle kracht, om wat men nimmer had moeten verliezen, weer terug te erlangen.

Het niet-vinden van zijn God ligt er dan ook alleen aan, dat 't zoeken in den gebede niet 't waarachtelijk zoeken, niet 't echte er naar grijpen was, want 't blijft onder het Goddelijk zegel vastliggen: Wie zijn God waarlijk zoekt, die is er zeker van, dat hij zijn God ook vindt.

Doch dan komt 't er ook op aan, dat 't een zoeken van uw God zij met uw gansche hart. Niet allerlei begeerten koesteren, en dan bij dat alles ook nog zoo mogelijk een genieting van Gods nabijheid. Neen, God kan nooit bij iets bijkomen. Het zoeken van God moet altijd een volstrekt zoeken om Gods wil zijn. Dat wil zeggen, zulk een zoeken van uw God, dat ge weet in Hem dan ook alles te zullen bezitten, waarnaar uw hart mag uitgaan.

Dat zoeken van uw God met uw gansche hart is leven in het hoogheilig gebed, dat ge den Heere uw God niet maar bij af 't overige zult liefhebben, maar zult liefhebben met geheel uw hart, met geheel uw verstand en met uw krachten. Immers wie zoo zijn God liefheeft, en bezat, en dan toch weer verloor, die kan geen oogenblik rust hebben, of hij moet weer zoeken, rusteloos zoeken, tot hij zijn God weer gevonden heeft. Een moeder die onder het gebed haar kind verloor, wijl 't afdoelde, kent geen rust, en weet van geen verzuim, en haar liefde voor haar kind duld geen uitstel. Ze zoekt. Ze houdt niet op te zoeken. Ze zoekt totdat ze gevonden heeft. En ze vond ten leste, omdat ze zoet met haar gansche hart. En zoo ook is het met de ziel die haar God verloor. Dan perst en dringt 't zoeken, tot de gemeenschap met God is teruggevonden. En daarvoor moet 't wel een zoeken met 't gansche hart zijn geweest.

Niet, vergeet dit toch nimmer, niet maar voor een oogenblik moet ge uw God zoeken, niet maar in een vrome opwelling hem aangrijpen. Het mag u niet te doen zijn, om even vluchtig 't heilige te genieten, en dan in uw gewone levenswereld terug te keeren. Neen, hij wie naar God vraagt moet zijn gansche hart en God liefheeft met alomvattende liefdetrekking, is dat dorsten, dat hunkeren naar God geen zaak van oogenblikken, maar van altoos doorgaanden duur. Ge kunt niet in 't morgenland van liefde branden, en in 't middaguur zonder liefde in uw hart omdolen. Wie God waarlijk zoekt, en vond, kan Hem niet meer loslaten. Voor zulk een is het leven met zijn God 't stempel geworden, dat heel zijn leven dragen moet.

Alleen maar, en dit is 't wat tot aan ons aerven ons teleurstelt. We weten wel, dat 't zoo zijn moet, maar de zielervaring, dat na dag, levert ons telkens weer 't droef bewijs, dat 't in werkelijkheid zoo niet duurzaam bestaat. Bij den Zoon des menschen was het zoo, maar buiten hem bij niemand.

Het aankleefsel van onze zonde, dat we tot aan het graf met ons ondragen, maakt, dat 't zoo telkens anders in ons uitkomt.

Naar God vragen met zijn geheele hart, en God liefhebben met heel zijn ziel en heel zijn verstand, is wat 't zijn moet, maar in volsten is 't zoo nooit. Of ook, al komt 't zoo in een zalig oogenblik, dat oogenblik duurt niet. En telkens is er weer zelfaanklacht.

En dit nu juist is 't waar het op aankomt. We kunnen het op aarde niet bereiken, dat volle liefhebben van onzen God met ons gansche hart en ons gansche verstand. Dat volle zalig in onzen God zijn, komt eerst in 't Vaderhuis.

Alleen maar, in 't nog niet volzigt met zijn God verkeeren, mag wie God vrees, nooit beruilen. 't Minste vonkje dat uit ons hart niet voor God opvlamt, moet ons een zelfverwij brengen.

't Ten volle moeten, en toch niet ten volle kunnen, moge daarom ook voor 't zelfaanklacht blijven, waarin telkens weer uw liefde voor uw God zich vernieuwt.

Dr. A. K.

Amsterdam, 23 April 1915.

Op de jongste vergadering door de Lutherische predikantenvereniging te Amsterdam gehouden, heeft Dr. H. J. Toxopeus, Lutherisch predikant te Amersfoort, het pleit gevoerd voor de wederinvoering der biecht. „Het Katholicisme, zeide hij, kent een instut voor individuele zielszorg en het Protestantisme niet. Dat instut is natuurlijk de biecht.“ Den biechtstoel noemde hij dan ook de kracht en de zwakheid der Roomsche Kerk, „haar zwakheid, omdat ze de biecht eischt van allen, of ze er behoefte aan hebben of niet, haar kracht, omdat het een middel is om den geestelijk tobbeden of zieken mensch te verzorgen“. En al verdaarde hij wel te begrijpen, waarom het Protestantisme dit instut had afgeschaft, toch eindigde hij met de vraag, wat het Protestantisme er voor in de plaats had gegeven?

Voor al nu in de Roomsche pers aan deze uitlating bijzondere aandacht is geschonken en daarin een bewijs is gezocht,

hoe men ook van Protestantsche zijde toch achteraf gaat inzien, hoe men aan de Roomsche Kerk onrecht heeft aangedaan, mag er wel eens op gewezen worden, dat Dr. Toxopeus toch blijkbaar niet geheel op de hoogte is van hetgeen het „Protestantisme“ voor de individuele zielszorg heeft gedaan, toen het de Roomsche biecht afschafte.

Voorreest is het reeds niet juist, wanneer Dr. Toxopeus het voorstelt, alsof alle Protestantische Kerken het instut van de biecht geheel afgeschaft zouden hebben, want hoezeer ze de misbruiken van de Roomsche biecht afkeerden, toch heeft de Lutherische Kerk — en het verwondert wel eenigszins, dat een Lutherisch predikant dit niet weet — de biecht wel degelijk officieel in haar catechismus en Kerkenordening gehandhaafd. Wel was Luther, evenals Dr. Toxopeus, tegen den biechtduing, maar niemand mocht toch ten Avondmaal gaan zonder biecht te hebben. Niet alleen werd de naam biecht behouden, maar achter den kleinen Catechismus werd een formulier gegeven, hoe de biecht moest plaats vinden: men moest zijne zonden met name, tegenover den predikant belijden, en de predikant verkondigde daarna in Christus' naam de vergeving der zonden.

En wat de Gereformeerde Kerken betreft is een dergelijke biecht zeker wel nergens officieel voorgeschreven, maar Calvijn in zijn Institutie, Boek III, hfdst. 4 § 12, beveelt zulk een biecht of private belijdenis voor de zonden aan den predikant wel degelijk in bepaalde gevallen aan. „Zoo laat dan, zegt hij, en ieder geloovige indachtig zijn, dat het zijn plicht is, indien hij voor zich zelf door het gevoelen zijner zonden alzo bedroefd en benauid wordt, dat hij zich zelf zonder eens anders hulp niet redden kan, dat middel niet te verachten, hetwelk van den Heere wordt aangeboden, te weten, dat hij tot zijne verlichting de bijzondere belijdenis (zijner zonden) bij zijnen herder of leeraar in het werk stellen en zijn bijzondere hulp verzoeken zal om troost te verkrijgen, dewijl het diens ambt is Gods volk in het openbaar en in het bijzonder met de leer des Evangelies te vertroosten.“

Alleen wil Calvijn niet, dat deze bijzondere belijdenis of biecht als een juk op de conscientie zal worden gelegd, omdat er geen goddelijk gebed voor bestaat, en evenmin, dat wie van dit middel gebruik maakt, verplicht zal worden om al zijne zonden op te tellen, maar alleen voor zooveel men zelf oordeelen zal noodig te zijn om een volkomen vrucht der vertroosting te krijgen.

Tewijl ook afgezien van deze „vrijwillige biecht“ de Gereformeerde Kerken wel degelijk voor de individuele zielszorg gezorgd hebben door het instellen van het huisbezoek, waarbij de predikanten (en ouderlingen) elk lid der gemeente opzoeken voor het Avondmaal om hem persoonlijk te spreken over zijn toestand, te onderzoeken of er oorzaken zijn, waarom hij het sacrament niet zou kunnen gebruiken en hem te troosten en bij te staan, wanneer hij geestelijk krank of aangevochten is. Juist door dit huisbezoek in te stellen heeft de Gereformeerde Kerk op uitnemende wijze gezorgd, dat niet alleen de gemeente in haar geheel door de prediking des Woords onderworpen werd, maar dat het Evangelie ook tot den enkele werd gebracht.

Er is daarom wel geen de minste reden om het Protestantisme aan te klagen, dat het de individuele zielszorg heeft verwaarloosd of daarvoor geen afzonderlijk instut in het leven heeft geroepen. Wie zoo spreekt, toont al heel slecht de geschiedenis van het Protestantisme te kennen.

Onjuist beroep.

De Sneeker Kerkeraad heeft in de nadere toelichting, die hij bij zijn adres aan de Synode der Hervormde Kerk uitgaaf, zich ook beroepen op de *Heraut* en wel op een artikelreeks, waarin Prof. Rutgers uiteenzette, hoe de aanvenning of toelating tot het Avondmaal behoorde te geschieden.

Dit beroep nu kan niet anders dan als een misleiding worden gewaakt.

Zeker heeft Prof. Rutgers in genoemde artikelreeks er terecht op gewezen, dat de Gereformeerde Kerken er nooit op uit waren allerlei bijzaken en bijzonderheden door gebiedend voorschrijf te regelen, en ze veeleer aan elke bijzondere kerk de vrijheid lieten om dit te doen, zoals o. a. daaruit blijkt, dat de Gereformeerde Kerken nooit een bepaald stel formulervragen van de belijdenis des geloofs hebben vastgesteld, maar de formulering daarvan aan elke Kerk overlieten. Wel wordt de hoofdinhoud van deze vragen aangegeven in onze liturgie, maar de eene Kerk formuleerde deze vragen anders dan de andere, zonder dat hier tegen eenig bezwaar werd gemaakt. Onze Kerkenorde zelf handhaafde deze vrijheid, dat te bepalen, dat wie ten Avondmaal wil toegelaten worden, eene belijdenis moet afleggen naar de *gewoonte der Kerk*, waarbij hij zich voegt.

Maar al is dit alles volkomen juist, toch kan zelfs een kind wel begrijpen, dat dit niets te maken heeft met den strijd, die thans in de Hervormde Kerk gevoerd wordt over de vraag, of de belijdenisvragen, zoals ze daar staan, moeten beantwoord worden, dan wel of men volstaan kan met te beuigen, dat men met den geest en hoofdzak daarvan instemt. Het *geest en hoofdzak* is toch niet anders dan een middel om modern, die feitelijk van de Christelijke belijdenis niets weten willen, tot de gemeenschap der Kerk toe te laten. In dien zin nu hebben onze Gereformeerde vaders het zeker nooit bedoeld, wanneer ze aan iedere plaatselijke Kerk de vrijheid lieten om de belijdenisvragen te formuleren.

Integendeel, ze zouden, wanneer een Kerkeraad destijds de belijdenisvragen zoo geformuleerd had, dat bijv. een Sociniaan daarop ja kon antwoorden, wel terstond maatregelen hebben genomen om zulk een schandelijk misbruik van de verleende vrijheid te keeren.

Natuurlijk weet Dr. Wumkes, die dit advies mede onderteekende, dit evengoed als wij. Het beroep op wat Prof. Rutgers schreef over de praktijk onzer Gereformeerde vaders, was daarom geen eerlijk spel.

„Overgaan tot een anderen staat des levens“.

III.

In de gevallen in ons vorig artikel genoemd, kan er wel geen twijfel over bestaan, dat er gegronde reden is voor een predikant om zijn ambt neer te leggen en hetzij als ambtelos burger te gaan leven, hetzij naar een ander beroep om te zien. Wie geheel de gaven mist voor het ambt en daarom geen gemeente krijgen kan of, wanneer hij wel een gemeente heeft, haar verlaten, doet beter niet een andere betrekking te zoeken. En wanneer men wegens ongelooft of leven in zonde niet langer met een eerlijke en geruste conscientie zijn ambt waarnemen kan, is dit zelfs plicht. Moelijkheid leveren zulke gevallen voor de classis, die haar consent te verleenen heeft, dan ook niet op. De „grootte en gewichtige oorzaken“, waarvan onze Kerkenorde spreekt, zijn dan ongetwijfeld aanwezig, want wie feitelijk ongeschikt is om het ambt te bedienen, kan niet gedwongen worden zijn ambt langer wat te nemen.

Anders staat het, wanneer van zulk een geestelijke ongeschiktheid om het ambt langer te bedienen geen sprake is, maar trots goede gaven voor het ambt, een ongeschikt geloof en een onberispelijken levenswandel, een predikant toch moet een andere beroeping des levens“ te moeten aanvaarden. Hoewel zulk een overgang van het predikant tot een anderen staat des levens in het algemeen zeker niet goed te keuren is en strijd met de verplichting, die men bij de aanvaarding van het ambt op zich genomen heeft, waarom de Classis dan ook niet lichtelijk daartoe haar medewerking verleenen mag; wil dit daarom toch niet zeggen, dat zulk een loslaten van het ambt nimmer geoorloofd zou wezen. Indien het motief geen ander is, dan dat men een andere betrekking gemakkelijker vindt, of hoopt daar meer geld te verdienen of tot hogere eer in de maatschappij te komen, dan is dit zeker geen geldige reden. Voetius verhaalt, hoe de Synode van Groningen in zijn tijd een predikant, die zijn ambt verliet om een politiek ambt te verkrijgen, deswege zeer ernstig berispt heeft en hem onwaardig verklaarde om dit ambt te bekleeden. En al zou het thans al zeer weinig helpen, of een classis of Synode zulk een uitspraak deed, toch kan zulk een neerleggen van het ambt kwalijk anders beschouwd worden dan als een trouwloze verlaten van den dienst, en kan de classis daartoe zeker haar medewerking niet verleenen. Zulke gevallen zullen echter altoos wel een uitzondering blijven in onze Kerken, en wanneer ze toch voorkomen, is het wel duidelijk, dat zulk een persoon, wanneer hij niettegenstaande alle vermaningen zijn ambt toch neerlegt, dan ook feitelijk is te beschouwen alsof hij uit zijn ambt ontzet ware. Door de kuddes, die hem toebetrouwd was, te verlaten, toont hij, om het woord van Christus over te nemen, dat hij geen herder, maar een huurling was. Hij droeg het herderskleed, maar het herdershart ontbrak.

Dit kan echter niet gezegd worden, wanneer iemand niet uit egoïstische motieven en ook niet eigenmachtig het ambt neerlegt, maar omdat een andere roeping tot hem komt, waarvoor hij bijzondere gaven ontvaangen heeft en waarin hij evenzeer Gods Koninkrijk kan dienen. In zulk een geval is er van een eigenmachtig neerleggen van het ambt geen sprake, maar komt men voor de vraag te staan, of zulk een roeping, die onder Gods bestel tot ons komt, niet opgevolgd moet worden. Een algemeene regel is hiervoor natuurlijk niet te geven, en ieder zal in zijn eigen conscientie te beoordeelen hebben in hoeverre deze roeping zwaarder heeft te wegen dan de roeping tot het predikant. Voetius wijst er op, hoe in zijn tijd het meer dan eenmaal was gekomen, dat zelfs de roeping tot het professoraat in de Theologie door een predikant geweigerd was, omdat hij zijn gemeente trouw wilde blijven, en de voorbeelden daarvan ontbreken ook in de jongste historie onzer Kerken niet. Maar ongeoorloofd is het aanvaarden van zulk een roeping niet. Zelfs al zou men het professoraat in de Theologie niet onder de „kerkelijke diensten“ willen opnemen, zoals onze Kerkenorde doet, dan is het toch waar, wat Voetius opmerkt, dat dit ambt in hoofdzaak is ingesteld ten dienste van de Kerk, omdat de Hoogeschool de plaats is waar de aanstaande Dienaren der Kerk worden opgeleid. En nu zou men wel kunnen zeggen, dat voor dit professoraat in de Theologie daarom ook andere personen benoemd kunnen worden, die niet in het predikant staan, maar kundige theologen, die geen predikant zijn, vindt men uiterst zelden, en bovendien is het zeker zeer gewenscht, dat iemand, die predikanten opleidt, zelf een tijdlang het predikant bediend heeft. Hetzelfde geldt in zekeren zin ook van de predikanten, die geroepen worden om geestelijk verzorger aan een stichting voor kranken van ziel of lichaam, ouden van dagen enz. te worden, want hoewel voor het vervullen van die betrekking ook niet-predikanten zouden kunnen gekozen wor-

den, ligt het toch in den aard der zaak, dat het bestuur van zulke stichtingen daarvoor in den regel predikanten kiest, omdat deze het meest geschikt zijn om deze taak waar te nemen. Zelfs behoeft zulk een roeping niet eens, gelijk het professoraat in de Theologie, in een nauw verband met de Kerk, of gelijk de geestelijke verzorging van krankzinnigen, in een nauw verband met de prediking van het Evangelie te staan, maar kan het ook geoorloofd wezen haar op te volgen, wanneer men daardoor in het algemeen de belangen kan dienen van Gods Koninkrijk, hetzij dan op wetenschappelijk, politiek of sociaal terrein. Voetius bespreekt bijv. de vraag, of een predikant zijn ambt verlaten mag om een roeping op te volgen tot professor in de filosofie, de oude letteren, de geschiedenis, of gelijk het in zijn dagen meermalen voorkwam, tot rector van een gymnasium. Wel acht Voetius dit in het algemeen niet aanbevelenswaardig, maar hij maakt toch een uitzondering voor het geval, dat de nood dit vereischt, er geen andere personen te vinden zijn, even geschikt voor dit ambt, en vooral wanneer er bij komt, dat zulk een predikant door zijn wetenschappelijke studie minder geschiktheid heeft om het Woord te bedienen. Liever nog zouden we zeggen, dat wanneer God de Heere aan een predikant bijzondere gaven voor deze wetenschappelijke studien geschonken heeft en hij, door deze gaven als professor te gebruiken, ze tot Gods ere zou kunnen doen strekken, door bijv. aan een Christelijke Hoogeschool op te treden, het zeker niet ongeoorloofd zou wezen zulk een ambt te aanvaarden. En al komt het in onze dagen zelden voor, dat een predikant geroepen wordt aan het hoofd van een gymnasium te staan, toch ontbreken de voorbeelden ook hiervan niet geheel. Het gymnasium, dat vroeger te Zetten was, is door meer dan een predikant verzorgd, die deswege voor goed of tijdelijk zijn predikant moest neerleggen.

Hetzelfde geldt in zekeren zin ook van den Christelijken arbeid op sociaal gebied, inzonderheid op het gebied van wat men wel genoemd heeft de „inwendige zending“. Ook deze arbeid, die in onzen tijd zulk een belangrijke uitbreiding heeft gekregen, is een arbeid in den dienst van Gods Koninkrijk. En al is het als regel niet aan te bevelen, dat een predikant zijn ambt verlaat om zich geheel aan dezen dienst te wijden, toch zijn er zekere gevallen denkbaar, waarin dit niet ongeoorloofd zou wezen. Wanneer iemand voor zulk een arbeid van God den Heere gansch bijzondere gaven ontvaangen heeft, die in zijn predikant niet tot hun recht kunnen komen, en wanneer hij dan tot zulk een werking geroepen wordt en er geen andere personen te vinden zijn, die voor dat werk even geschikt zijn, kan in zulk een roeping wel degelijk een Goddelijke roeping liggen, die hij niet afwijzen mag en die ook de Kerk heeft te eerbiedigen door hem uit zijn ambt te ontslaan. Niemand zal het aan mannen als Ds. Heldring en Ds. Pierson euveld duiden, dat zij hun leven aan zulk een arbeid gegeven hebben.

Moelijker staat zeker de vraag ten opzichte van de politiek, daaronder begrepen de journalistiek, omdat hierbij de kans veel grooter is dan bij den arbeid der zoogenaamde inwendige zending, dat het motief, dat tot verandering van levensstaat leidt, niet een heilig motief is. De voorbeelden zijn bekend genoeg van predikanten uit de Hervormde Kerk, die hun predikant hebben neergelegd om redacteur van een dagblad of volksverteenwoordiger te worden, zonder dat er daarom sprake van was, dat hen een hooger geestelijk motief daartoe dreef; integendeel, in plaats van de Christelijke beginselen in de Pers of de Tweede Kamer te verdedigen, hebben ze veeleer alles gedaan om die Christelijke beginselen te bestrijden. En ook al zijn zulke gevallen in onze kringen niet licht te duchten, toch blijft er altoos het gevaar, dat veel meer verzucht dan heilige roeping een predikant verleiden zal om dit pad te kiezen. Maar hoe gevaarlijk het is, het predikant voor een tijdlang of voor goed te verlaten om aan de politiek zich te wijden, toch kan daarom ook hier niet gezegd worden, dat dit steeds en in elk geval een ongeoorloofde daad zou wezen. Indien de strijd op politiek gebied geheel buiten de Christelijke beginselen omging, zou de zaak anders staan. Maar dat is niet zoo in ons land en het is feitelijk nooit zoo geweest. Reeds in Israël's geschiedenis zien we, hoe de profeten telkens op politiek gebied moeten optreden om de onheilige staatkunde van Israël's en Juda's koningen te weerstaan en voor het recht Gods op te komen. Geheel in overeenstemming daarmee zien we, hoe onze Hervormers, Calvijn te Geneve en John Knox in Schotland, een machtigen invloed hebben uitgeoefend op de politiek van hun dagen en als leiders van de staatkunde zijn opgetreden. En al is het zeker waar, dat noch de profeten noch de Hervormers daarom hun predikant hebben neergelegd, om zich geheel aan de staatkunde te wijden, toch mag men niet vergeten, dat de geheel veranderde omstandigheden van onze dagen hier ook andere eischen hebben gesteld. Noch de journalistiek noch de volksverteenwoordiging, zoals wij die kennen, bestond toen. Wie thans op politiek gebied invloed uit wil oefenen en leiding aan de geesten wil geven, moet of aan de pers zich geven of in de volksverteenwoordiging optreden, en deze arbeid kan zooveel tijd en kracht eischen, dat het waarnemen van het predikant daarbij een onmogelijkheid wordt. Had men nu over een genoegzaam aantal staatsleden van professie te beschikken, die aan dezen arbeid zich wijden konden, dan zou er zeker geen

nood
ambt
dat
zijn
gew
nen
van
gees
hun
waar
onde
de
ontv
een
tijde
amb
pers
schik
nood
waar
de
niet
tijd
te
zijn
beke
predi
ten
hadde
Chris
het o
ambt
gebiet
te str
heel

I. J.
DENTS
Gronin
De l
lijke K
wijzeren
Voorbe
leerboek
En d
In 69
onze vo
Aan
Vaderla
echter
gezegd
de ontw
Het
duidelijk
te verbi
Reeds
boek te
onderwij
In 83
van het
Vervolg
hebben
landen,
in de o
en de p
1400 is
daar aan
maag vo
van het
hij dan v
geschiede
handelen.
Van de
historie
maacht
voor, da
beeld van
het Biade
heden d
Holland.
En va
rekenen
„Dan t
van al d
op te ne
ontwikkel
Aenen (d
bisschop
komt ong
geestelijk
punt is
gewest en
en Noord
invloed de
trekken o
recht. Pas
eenheids
elementen
Zeeland n
op den
republiek
Bij de
Hervorm
behandeler
land aan
denis, het
eeuwen n
dit opzet
goede kom
Wat ver
ous brank
dan ook
omstandig
te doen
schrijver
jingers en
tijdrijde
of mindere
tonissen en
debbaling
beginselen.
En dat
Houten (n
van de H
diensttwi
en Oldenb
verhaalt.
N verder
Zoo, om i
het Reveil
politieke p
geestesle
ook de „D
Laat mij
tigh op te
dat een kor
tot op de